

ALFABETYCZNY SŁOWNICZEK POJĘĆ ZAWARTYCH W OPINIACH PORADNI

Afazja rozwojowa - zaburzenie obserwowane od początku rozwoju dziecka, dotyczy wszystkich aspektów rozwoju mowy i języka: fonologicznego (problemy z opanowaniem poprawnej artykulacji), leksykalnego (trudności z uczeniem się i rozumieniem słów), gramatycznego (trudności z wypowiedzianiem się zdaniami) i komunikacyjnego. Zaburzenie rozwoju mowy i języka w postaci afazji rozwojowej diagnozuje się u dzieci, u których wykluczono upośledzenie umysłowe, całościowe zaburzenia rozwoju (np. autyzm) i uszkodzenia słuchu.

Analizator wzrokowy – stanowi on neurologiczne podłoże spostrzegania wzrokowego. Praca tego analizatora podczas czytania sprowadza się do spostrzegania tekstu, wyodrębniania z niego wyrazów, a w nich kolejnych liter, tworzących sekwencje znaków w graficznej strukturze wyrazu, odróżniania podobnych liter, zapamiętywania ich, rozpoznawania. Podczas pisania zachodzi proces przypominania sobie kształtu liter, sposobu łączenia ich w strukturę, jaką jest sylaba, a następnie łączenia sylab w wyrazy, wyrazów w zdania i konstruowanie tekstu rozplanowanego na kartce zeszytu. Nieprawidłowe funkcjonowanie analizatora powoduje zaburzenia funkcji wzrokowych, zależne od tego, gdzie znajduje się jego uszkodzenie.

Analizator słuchowy – stanowi on neurologiczne podłoże spostrzegania słuchowego. Służy do odbioru bodźców słuchowych, w tym dźwięków mowy, ich spostrzegania i zapamiętywania. Uczestniczy w porozumiewaniu się za pomocą mowy. Stanowi podstawę procesów czytania i pisania.

Analiza i synteza – ogół czynności dokonywania rozkładu całości na poszczególne elementy składowe oraz scalania tych elementów w całość w celu budowania całości obrazu, słowa.

Analiza głoskowa – umiejętność rozkładania słów na poszczególne elementy składowe – głoski, które odpowiadają fonemom (najmniejszym cząstką języka).

Analiza sylabowa – umiejętność rozkładania słów na sylaby.

Analizator kinestetyczno -ruchowy – chodzi tu zarówno o motorykę dużą, tj. zaburzenia koordynacji dużych grup mięśniowych, jak również o zaburzenia motoryki małej, tj. rozwoju manualnego. Tak więc zaburzony rozwój funkcji analizatora kinestetyczno -ruchowego w znacznym stopniu wpływa na obniżenie sprawności manualnej. Każdy z analizatorów musi dobrze funkcjonować samodzielnie, jak również dobrze współpracować z innymi.

Artykulacja -czynność przekształcająca strumień powietrza wydychanego w głoski; dokonuje się w obrębie jam nasady (gardłowej i ustnej), których kształt i wielkość mogą się zmieniać dzięki ruchom narządów mowy (języka, warg, podniebienia miękkiego i krtani).

Błędy specyficzne – błędy typowe, charakterystyczne dla dysleksji rozwojowej. Są symptomatyczne dla różnych przyczyn ich powstawania, zależnie od tego jaka funkcja rozwija się nieprawidłowo.

Deficyty rozwojowe zwane inaczej zaburzeniami rozwoju – opóźnienie rozwoju psychomotorycznego, wolniejsze tempo rozwoju określonych funkcji są konsekwencją minimalnych zmian w centralnym układzie nerwowym (mózgu).

Dojrzałość szkolna -poziom rozwoju intelektualnego, społecznego i fizycznego dziecka, który umożliwia mu udział w życiu szkolnym oraz opanowanie wiadomości, umiejętności i nawyków określonych programem nauczania i klasy; dziecko występujące do szkoły powinno wykazać się umiejętnością spostrzegania, klasyfikowania, rozumienia relacji między zbiorami, odtwarzania prostych znaków graficznych, rozumienia poleceń oraz umiejętnością współżycia i współdziałania w grupie.

Dostosowanie wymagań – zastosowanie takich kryteriów egzekwowania wiedzy i umiejętności, które uwzględniają możliwości i ograniczenia, a więc dysfunkcje oraz mocne strony rozwoju i funkcjonowania dziecka. W praktyce sprowadza się to do obniżenia wymagań w pewnych zakresach (np. ortografii), w innych zakresach wymagania powinny być zwiększone.

Dysgrafia - trudności w opanowaniu poprawnej formy graficznej pisma przejawiające się niedokładnością w odtwarzaniu liter, złymi proporcjami między literami, brakiem połączeń między nimi, nadmiernym zagęszczeniem. Trudności dysgraficzne mogą się zmniejszyć pod wpływem intensywnych ćwiczeń grafomotorycznych, bez ćwiczeń nasilają się wraz z wiekiem, aż do zupełnej nieczytelności pisma.

Dyslalia - zaburzenie mowy polegające na nieprawidłowej wymowie (artykulacji) jednej, kilku lub większości głosek. Wadliwa artykulacja polega na opuszczaniu głosek, zamienianiu na inne lub zniekształcaniu sposobu ich wypowiedzenia. Istnieją różne postacie dyslalii, najczęstsze to: seplenienie (trudności z wymową kilku lub wszystkich głosek dentalizowanych: ś ź ć dź s z c dz sz ż cz dż) i reranie (nieprawidłowa wymowa głoski r). O dyslalii można mówić wówczas, gdy problem dotyczy wyłącznie aspektu artykulacyjnego, pozostałe składowe mowy i języka (słownictwo, gramatyka, umiejętności komunikacyjne) rozwijają się prawidłowo.

Dysleksja rozwojowa – specyficzne trudności w czytaniu. Jest to syndrom zaburzeń uczenia się czytania (dysleksja) i opanowania poprawnej pisowni (dysortografia), którym często towarzyszy niski poziom graficzny pisma (dysgrafia). Określenie rozwojowa oznacza, że trudności te występują w wieku rozwojowym, już od początku nauki czytania i pisania. Rozpoznaje się ją w przypadku normy intelektualnej.

Dysortografia - specyficzne trudności w opanowaniu poprawnej pisowni. Przejawiają się one popełnianiem różnego typu błędów - typowo ortograficznych oraz specyficznych takich jak: mylenie, opuszczanie lub dodawanie liter i sylab, pisanie liter i cyfr zwierniadane. Dysortografię rozpoznajemy u uczniów o prawidłowym rozwoju umysłowym, w przypadkach, gdy trudności występują pomimo znajomości zasad pisowni, braku wad zmysłu i zaniedbania pedagogicznego, a spowodowane są zaburzeniami procesów poznawczych i ruchowych oraz ich współdziałania.

Dysgrafia – trudności w opanowaniu poprawnej formy graficznej pisma. Przejawia się zniekształceniami graficznej strony pisma, takimi jak: niedokładność w odtwarzaniu liter, złe proporcje liter w wyrazie, brak połączeń liter, brak należytego odstępu między literami i wyrazami. Te zniekształcenia pisma wynikają z zaburzeń funkcji percepcyjno motorycznych (motoryki rąk, funkcji wzrokowych i koordynacji wzrokowo-ruchowej).

Dyskalkulia – zaburzenie zdolności matematycznych, mające swoje źródło w genetycznych lub wrodzonych nieprawidłowościach tych części mózgu, które są bezpośrednim podłożem dojrzewania zdolności matematycznych zgodnie z wiekiem; jest zaburzeniem występującym bez jednoczesnego zaburzenia ogólnych funkcji umysłowych.

Dyspraksja rozwojowa – obniżona zdolność do zaplanowania i wykonania nowej, celowej aktywności ruchowej w nieznannej sytuacji. Dyspraksja nie jest spowodowana uszkodzeniami w ośrodkowym układzie nerwowym. Przyczyną mogą być dysfunkcje procesów sensorycznych. Przejawia się dużymi trudnościami w wykonaniu prostych i złożonych zadań ruchowych lub czynności, pomimo zrozumienia instrukcji oraz braku zaburzeń neurologicznych.

Diagnoza psychologiczna obejmuje charakterystykę szerokiego zakresu funkcji psychicznych: rozwój intelektualny i poznawczy (myślenie, pamięć, uwaga, spostrzeganie itp.), rozwój emocjonalny (osobowość, temperament itp.), rozwój społeczny.

Diagnoza pedagogiczna – diagnoza uczniów z trudnościami dydaktycznymi w nauce szkolnej, ze szczególnym uwzględnieniem rozwoju funkcji percepcyjno – motorycznych odpowiadających za proces nauki pisania i czytania; ocena poziomu umiejętności

matematycznych (diagnoza przyczyn niepowodzeń w uczeniu się matematyki).

Funkcje (procesy) poznawcze – zespół procesów, dzięki którym odbieramy informacje z otoczenia oraz stosunki między nimi (związki, zależności), czyli odzwierciedlamy w naszej psychice to co nas otacza. Należą do nich: uwaga, pamięć, wrażenia i spostrzeżenia, orientacja w schemacie ciała (prawa i lewa strona) i przestrzeni, myślenie.

Integracja percepcyjno-motoryczna – współdziałanie procesów poznawczych i czynności ruchowych, np. przy pisaniu ze słuchu – uwaga, analiza i synteza wzrokowa i słuchowa oraz ruch ręki piszącej. Prawidłowy przebieg czynności czytania i pisania możliwy jest dzięki prawidłowemu rozwojowi funkcji: wzrokowych, słuchowo-językowych i ruchowych oraz ich prawidłowemu współdziałaniu.

Integracja sensoryczna – określenie procesów percepcji zmysłowej, wrażeń płynących do naszego ciała ze świata zewnętrznego. Procesy te podlegają integracji w układzie nerwowym, tak aby uzyskać odpowiednią reakcję. W procesie integracji sensorycznej biorą udział zmysły: dotyku, wzroku, smaku węchu, słuchu, równowagi (układ przedsionkowy), propriocepcji.

Kinestezja – kinestetyczny zmysł-współdziałające ze sobą receptory w mięśniach, ścięgnach, więzadłach i okostnej, informujące o położeniu różnych części ciała i wykonywanych ruchach.

Kompetencje – w kontekście pracy to zdolności do wykonywania zadania zgodnie z uznawanymi i określonymi standardami ważnymi dla grupy zawodowej. Są to specyficzne cechy indywidualne, ściśle związane ze zdobytą wiedzą i wcześniejszym doświadczeniem.

Koordinacja wzrokowo-ruchowa – współdziałanie funkcji wzrokowych i ruchowych – manipulacyjnych, współpraca oka i ręki. Dzięki kojarzeniu informacji wzrokowych, dotykowych i kinestetycznych (odczuwanie pozycji i ruchu bez udziału wzroku) można wykonywać precyzyjne ruchy rąk pod kontrolą wzroku, m.in. rysować i pisać. U podstaw koordynacji leży współpraca analizatora wzrokowego i kinestetyczno -ruchowego. Prawidłowo rozwijająca się koordynacja wzrokowo-ruchowa jest umiejętnością niezbędną w nauce rysowania i pisania.

Lateralizacja jednorodna – dominacja czynności ruchowych jednej ze stron ciała (u większości ludzi prawej ręki, oka i nogi). Za nieprawidłowy model przyjmuje się nieustaloną lateralizację, jeśli występuje ona po 6–7 roku życia.

Lateralizacja lewostronna – dominacja lewej strony ciała: lewej ręki, oka i nogi.

Lateralizacja prawostronna – dominacja prawej strony ciała: prawej ręki, oka i nogi.

Lateralizacja nieustalona – brak dominacji określonej strony ciała, wyraża się jako oburęczność, obuoczność. Ta postać jest charakterystyczna dla wczesnego okresu rozwoju ruchowego. Ustalenie się dominacji ręki i oka powinno nastąpić w siódmym roku życia, gdy dziecko podejmuje naukę pisania.

Lateralizacja skrzyżowana – ustalona dominacja narządów ruchu i wzroku, jednakże nie po tej samej stronie ciała (np. dominacja prawego oka i lewej ręki oraz lewej nogi i inne warianty), co wskazuje na brak całkowitej dominacji jednej z półkul mózgowych dla czynności ruchowych po przeciwnej osi ciała.

Motoryka duża – sprawność ruchowa całego ciała (w tym np. zdolność utrzymywania równowagi ciała, koordynacja ruchów kończyn podczas chodzenia, biegania, skakania, jeżdżenia na takich pojazdach jak hulajnoga, rower).

Motoryka mała (motoryka rąk) – sprawność ruchowa rąk w zakresie szybkości ruchów, ich precyzji, czynności niezbędne są podczas samoobsługi, rysowania, pisania.

Motoryka narządów mowy (poprawność artykulacji) – sprawność ruchowa narządów mowy, która decyduje nie tylko o poprawności wymowy. Precyzyjne ruchy narządów mowy

(artykulatorów) uczestniczą mniej lub bardziej świadomie w różnicowaniu głosek i dokonywaniu analizy głoskowej wyrazów.

Myślenie przyczynowo-skutkowe – umiejętność wskazywania następstw określonych sytuacji, wyszukiwania przyczyn pewnych stanów rzeczy, porządkowania zdarzeń (np. w układaniu historyjek obrazkowych).

Nadpobudliwość psychoruchowa - zaburzenie dynamiki procesów nerwowych, które charakteryzuje znaczna przewaga procesu pobudzania nad procesem hamowania, co znajduje swój wyraz:

-w sferze ruchowej -w postaci wzmożonej ekspansji ruchowej lub niepokoju ruchowego,
-w sferze poznawczej -w postaci zaburzeń koncentracji uwagi, pochopności i pobieżności myślenia,
-w sferze emocjonalno -uczuciowej-w postaci nadmiernej wrażliwości emocjonalnej.

Niedojrzałość emocjonalna:

1) stan, w którym jednostka nie potrafi na ogół przejawiać reakcji emocjonalnych adekwatnych do wywołujących je sytuacji;

2) fakt przejawiania reakcji emocjonalnych jakościowo gorszych niż przewiduje to norma dla danego wieku rozwojowego. Przejawia się w braku zróżnicowania reakcji emocjonalnych, w ich zbyt małym lub zbyt dużym natężeniu, w nierównoważeniu emocjonalnym, w słabej zdolności do przeżywania uczuć wyższych.

Nieharmonijny rozwój poszczególnych funkcji – występuje, gdy poszczególne sfery rozwijają się w innym tempie (opóźnienie lub przyspieszenie rozwoju poszczególnych funkcji), np.: opóźnienie rozwoju mowy, opóźnienie rozwoju emocjonalnego.

Opóźnienie rozwoju mowy - kształtowanie się i rozwój mowy niezgodne z normami przewidzianymi dla danego wieku.

Samoistne opóźnienie rozwoju mowy jest przejawem dysharmonii rozwojowych bez uchwytej przyczyny, charakteryzuje się trudnościami w mówieniu bez zaburzeń rozumienia i wyrównuje się samo około 4-5 roku życia.

Niesamoistne opóźnienie rozwoju mowy jest objawem szeroko rozumianych zaburzeń rozwoju, czasem o ustalonej przyczynie, występuje np. u dzieci z wadami słuchu, autyzmem, upośledzeniem umysłowym.

Orientacja kierunkowa -umiejętność poruszania się w różnych kierunkach, takich jak do przodu, do tyłu i na boki.

Orientacja przestrzenna -znajomość przestrzeni i odległości między własną osobą a przedmiotami w otoczeniu.

Pamięć - proces poznawczy polegający na zapamiętywaniu (kodowaniu), przechowywaniu i przypominaniu (dekodowaniu) informacji o sobie i otaczającym świecie.

Percepcja słuchowa/wzrokowa - zdolność do odbioru dźwięków/bodźców wzrokowych, ich rozpoznawania i różnicowania, jak również interpretowania przez odniesienie do uprzednich doświadczeń. Percepcja słuchowa/wzrokowa to podstawowe funkcje psychofizyczne, biorące udział w czynności czytania i pisania.

Pamięć mechaniczna (mimowolna) – zdolność do przyswajania wiedzy w sposób nieświadomy, mimowolny, bez zaangażowania, motywacji i większego wysiłku. Dobra pamięć mimowolna sprzyja uczeniu się wielu szczegółów, danych ilościowych, szeregu liczb i dat.

Pamięć logiczna – oparta na myśleniu, kojarzeniu faktów i związana z dowolnym zapamiętywaniem.

Pamięć wzrokowa - zdolność do utrwalania i przypominania sobie informacji wizualnej

(zapamiętywania spostrzeżeń wzrokowych). Wpływa na przyswajanie wiedzy.

Pamięć bezpośrednia – świeża; pozwala zapamiętać i natychmiast odtworzyć usłyszany materiał. Zaburzenia powodują, że uczeń ma problemy z zapamiętaniem, np. zdań podczas pisania dyktanda, z zapamiętaniem dwóch poleceń jednocześnie, z liczeniem w pamięci czy rozumieniem wypowiedzi w obcym języku.

Pamięć słuchowa – to zdolność do utrwalania i przypominania informacji „usłyszanych” (zapamiętywania spostrzeżeń słuchowych werbalnych i niewerbalnych). Wpływa na przyswajanie wiedzy.

Percepcja wzrokowa – podstawową funkcją jest wyodrębnienie, rozpoznanie obiektów i ich lokalizacji w przestrzeni. Odpowiedni poziom rozwoju percepcji wzrokowej umożliwia dziecku naukę czytania, pisania, wykonywanie zadań arytmetycznych.

Predyspozycje – to możliwości i szanse na osiągnięcie powodzenia w wybranym obszarze edukacyjnym. Na predyspozycje składają się: zainteresowania, zdolności, kompetencje, preferencje do określonych zachowań, czynności, zawodów, a także określone cechy osobowe.

Rotacyzm (reranie)-to często spotykana wada wymowy, polegająca na nieprawidłowej wymowie głoski r. Głoska ta może być wymawiana jako j, l, rl, jako r języczkowe lub zupełnie opuszczana. Głoska r pojawia się stosunkowo późno, około 5 – 6 roku życia, czasem dopiero w klasie pierwszej.

Ryzyko dysleksji – Termin ten stosuje się wobec młodszych dzieci wykazujących wybiórcze zaburzenia w rozwoju psychoruchowym, które mogą warunkować wystąpienie specyficznych trudnościami w czytaniu i pisaniu. Termin ten stosuje się także w odniesieniu do uczniów, którzy napotykają na pierwsze, nasilone trudności w nauce – pomimo inteligencji w normie, dobrze funkcjonujących narządów zmysłu, właściwej opieki wychowawczej i dydaktycznej. Dziecko ryzyka dysleksji nie musi stać się uczniem dyslektycznym.

Słuch fonematyczny (fonemowy, mowny, werbalny) – zdolność wyróżniania głosek oraz różnicowania głosek podobnych w słyszanych słowach. Pozwala wyodrębnić z potoku mowy wyrazy, w wyrazach – sylaby, w sylabach -głoski, a także uchwycić kolejność głosek w wyrazie, odróżnić poszczególne głoski (zwłaszcza głoski dźwięczne od bezdźwięcznych).

Socjoterapia – to terapia grupowa, która polega na dostarczeniu uczestnikom zajęć nowych doświadczeń korzystnie wpływających na ich rozwój emocjonalny i społeczny. Podstawowym celem zajęć socjoterapeutycznych jest odreagowanie napięć emocjonalnych i uczenie się nowych umiejętności psychologicznych.

Specyficzne trudności w uczeniu się to trudności w uczeniu się odnoszące się do uczniów w normie intelektualnej, którzy mają problemy w przyswajaniu treści nauczania, wynikające ze specyfiki ich funkcjonowania percepcyjno-motorycznego i poznawczego. Do specyficznych trudności w uczeniu się zalicza się: specyficzne zaburzenie czytania i specyficzne zaburzenie opanowania poprawnej pisowni (dysleksja, dysgrafia i dysortografia) oraz specyficzne zaburzenie umiejętności arytmetycznych (dyskalkulia). Zaburzenia te mogą występować łącznie.

Sygmatyzm (seplenienie) – to wada wymowy polegająca na nieprawidłowej realizacji głosek zębowych, które w zależności od miejsca artykulacji można podzielić na trzy grupy:

1. s, z, c, dz – głoski syczące,
2. ś, ź, ć, dź –głoski szumiące,
3. ś ź, ć, dź – głoski ciszące.

Tempo uczenia się wzrokowo-ruchowego – szybkość uczenia się pisania symboli graficznych opartego na koordynacji oka i ręki; uzależnione ono jest od prawidłowej sprawności manualnej i ustalonej lateralizacji.

Terapia pedagogiczna – specjalistyczne zajęcia korekcyjno-kompensacyjne, prowadzone różnymi metodami i technikami, które mają na celu usprawnianie zaburzonych funkcji i wyrównanie deficytów rozwojowych.

Uczeń zdolny – to uczeń charakteryzujący się wysokim poziomem uzdolnień kierunkowych (np. sportowych, artystycznych, matematycznych) lub wysokim poziomem zdolności ogólnych (wysokie IQ).

Zaburzenia orientacji przestrzennej – brak orientacji w prawej i lewej stronie ciała oraz w kierunkach w przestrzeni. Przedkłada się na trudności w rysowaniu (niewłaściwe proporcje i rozplanowanie rysunku), czytaniu (przestawianie liter i części wyrazów, przeskakiwanie linijek), w pisaniu (rozplanowanie kartki, mylenie liter i cyfr o podobnych kształtach, pisanie od prawej do lewej strony).

Zaburzenia percepcji słuchowej przejawiają się jako:

- zaburzenia słuchu fonematycznego, które sprawiają, że dziecko ma trudności z odróżnianiem głosek podobnych fonetycznie, w odróżnianiu od siebie wyrazów i ich poprawnym zapisywaniu,
- zaburzenia umiejętności fonologicznych: sprawiają, że dziecko przestawia i opuszcza litery, końcówki wyrazów, ma wolne tempo pisania, występują błędy w pisaniu ze słuchu,
- zaburzenia umiejętności morfologiczno - syntaktycznych sprawiające trudności w wypowiedzaniu się na piśmie, występuje słaba ekspresja słowna, popełniane są błędy gramatyczne.

Zaburzenia percepcji wzrokowej – to zaburzenia analizy i syntezy wzrokowej, zaburzenia postrzegania i różnicowania kształtów, rejestracji położenia przestrzennego elementów.

Trudności:

- rozpoznawanie i nazywanie przedmiotów na ilustracjach,
- rozumienie treści przedstawionych graficznie,
- opisywanie ilustracji w sposób ubogi,
- rozpoznawanie małej liczby szczegółów,
- ubogie, prymitywne rysunki,
- przepisywanie tekstu ze wzoru i pisaniu z pamięci,
- mylenie liter podobnych pod względem kształtu,
- zapamiętywanie kształtu liter,
- wolne tempo pisania.